

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Om den terapeutiske de- og rekonstruktion af stresssammenbrudtes egenforståelser og officielle stress- og belastningsdiskursers blinde pletter og mulige bidrag til sammenbrudseskalering og overførsel af sammenbrud fra en person til en anden.

Pedersen, Bendt Torpegaard; Borchmann, Thomas

Publication date:
2010

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Pedersen, B. T., & Borchmann, T. (2010). *Om den terapeutiske de- og rekonstruktion af stresssammenbrudtes egenforståelser og officielle stress- og belastningsdiskursers blinde pletter og mulige bidrag til sammenbrudseskalering og overførsel af sammenbrud fra en person til en anden..* Paper præsenteret ved Nordisco 2016, Oslo, Norge.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Om den terapeutiske de- og rekonstruktion af stresssammenbrudtes egenforståelser og officielle stress- og belastningsdiskursers blinde pletter og mulige bidrag til sammenbrudseskalering og overførsel af sammenbrud fra en person til en anden.

Bendt Torpegaard Pedersen & Thomas Borchmann
Institut for Kommunikation, Aalborg Universitet

Introduktion

Som fænomen har stress været underlagt en betydelig forskningsmæssig interesse. En interesse der historisk set kan spores tilbage til midten af det nittende århundrede, men særligt er eskaleret og intensiveret i perioden efter anden verdenskrig og i løbet af de sidste 35 år (Jones and Bright, 2001). I de sidste ca. 20 år er interessen ikke bare blevet udvist af arbejdsmedicinere og arbejdspsykologer, men også af andre forskere. F.eks. af human- og samfundsvidenskabelige forskere med en interesse i stressteoretiseringers status som diskursive konstruktioner og disse konstruktioners rod og konsekvenser. Denne interesse i stress og stressbegrebet qua diskursiv konstruktion har spændt vidt, fra neutrale udforskninger af lægmands-, populær mediers eller udvalgte interessentgruppers stressforståelser (f.eks. Furnham, 1997; Dewe & O'Driscoll, 2002; Kinman & Jones, 2005; Harkness, Long, Bermbach, Patterson, Jordan & Kahn, 2005; Borchmann og Pedersen, 2006) til forsøg på egentlig dekonstruktion eller ideologikritik af dominerende stresskonceptioner (f.eks. Young, 1980; Newton, 1995; Brown, 1996). Blandt andre forskere med en interesse for diskurser har fænomener som stress og personligt sammenbrud imidlertid stået som noget forholdsvis klart og indiskutabelt eller i hvert fald som noget man i en samtidskritik kan udpege som et blandt flere uheldige udkommer af neo-liberalt tankegods kolonialisering af en række andre diskurser vedrørende den passende indretning og organisering af arbejdspladser og de herigennem legitimerede praksisformer. (Se. f.eks. Prætorius, 2004; Ogbonna & Harris, 2004; Chandler, Berry & Clark, 2002). I denne artikel skal vi med inspiration i begge de ovennævnte interesser, dvs. henholdsvis en interesse i stress som en diskursiv konstruktion og en interesse i stress som et dybt problematisk fænomen for såvel enkeltindivider som organisationer og samfund dels forsøge at vise, hvorledes dominerende diskurser omkring stress og belastningsreaktioner kan siges at udvise en blindhed, dels forsøge at vise at disse i samspil med arbejdsrelaterede værnestrategier i nogle tilfælde kan bidrage til acceleration af stressrelaterede sammenbrud hos enkeltpersoner og sågar til overførsel af sammenbrud fra en person til en anden.¹

At forsøge at vise at bestemte diskursiveringer af stress har blinde pletter og i nogle tilfælde kan tjene til at fremme eller overføre stress, er imidlertid ikke artiklens eneste anliggende. Gennem præsentationen af, hvorledes vi i det konkrete terapeutiske arbejde med at få stressramte eller sammenbrudte på fode igen forsøger at kortlægge mønstre såvel som skismaer i klienternes tale og tænkning og forbinde denne med de forhold, der kan have frembragt såvel sammenbruddet som klientens tænkning herom, håber vi at kunne illustrere en række af de mulige faktorer og dynamikker der kan være bestemmende for menneskers tænkning, tale og forståelse af sammenbrud sådan som samme kan udfolde sig indenfor rammerne af moderne arbejdsorganisationer. Som sådan

¹ Hermed er også tilkendegivet en opfattelse af stress som en diskursivt medieret størrelse, men også en opfattelse af stress noget andet og mere end bare en diskursiv konstruktion.

forsøger artiklen også at yde et muligt interessant bidrag til diskussionen af de forskellige ontologier vi kan betjene os af i vores forsøg på at redegøre for eller komme til større klarhed omkring, hvorfor folk taler og tænker på måder som enten er – eller bare bedømmes til at være - uhensigtsmæssige for dem selv. For at fremme artiklens videre anliggende er det indledningsvist på sin plads at give en kort oversigt over forskellige stressteoretiseringer, samt en række forskellige perspektiver på den fremherskende stressforståelse.

2. Teoretiseringer af stress og perspektiver på den fremherskende stressforståelse

Blandt stressforskere synes der i dag at være enighed om at definere stress som en stimulus-respons relation, hvor bestemte stimuli kan frembringe en stresstilstand, der igen kan manifestere sig i en række mere eller mindre specifikke fysiske og psykiske symptomer. Men meget længere rækker enigheden heller ikke og derfor kan den mere detaljerede teoretisering af stress også siges at være karakteriseret ved en række uenigheder, der manifesterer sig i en række brydninger og diskursive “slag”. Hvis man tør risikere en grov oversimplificering, kan man hævde, at i hvert fald eet centralt slag i konteksten af arbejdsrelateret stress står imellem 1) de, der teoretiserer stress som et udkomme af substantielle ubalancer mellem krav og ressourcer til at imødegå disse, hvor kravene primært teoretiseres som nogle, der kommer udefra og hvor ressourcerne primært teoretiseres som faktorer der også rækker ud over individet, f.eks. indflydelses- og støttemuligheder og nogle enkelte individrelaterede faktorer som viden og jobspecifikke evner, og 2) de for hvem individets personlighed, dispositioner og måder at fortolke og behandle de mange forskellige begivenheder, der alle har potentialet til at udgøre krav og dermed stressårsager, krediteres med noget større vægt i teoribygningerne. Hvis vi skulle etikettere disse positioner kunne den første kaldes den strukturelt forankrede forståelse og teoretisering af stress, mens den anden kunne kaldes en individuelt forankrede forståelse af stress.

Begge måder at teoretisere stress på har ved første øjekast en række forskellige intuitioner og empiriske grundlag at henvise til: Således kan man uden tvivl identificere – eller skabe – jobbetingselser under hvilke alle individer vil få stress og bryde sammen uden den store individuelle varians og ligeledes kan man også finde arbejdsituationer, hvor individer, der besidder nogenlunde de samme jobrelaterede kompetencer, vil adskille sig i deres evne til at udholde eller håndtere en given situation. Et forhold, der umiddelbart indikerer eksistensen af et kontinuum af mere eller mindre stress-beredte og kapable individer. Til gengæld er spørgsmålet som, hvad denne tilsyneladende forskel de facto er forankret i, hvor vigtig den er, om det er en konstant eller noget situationsafhængigt, noget erhvervs- eller uerhvervbart, osv. stadig mulige at rejse.

Hvor disse konkurrerende intuitioner og spørgsmål i sig selv kan skabe en levende diskussion – eller som tilfældet er nu - en række mere eller mindre klare synteseforsøg - så kan man også argumentere for at denne diskussion næres af andet og mere end akademiske uenigheder om adækvansen og/eller plausibiliteten af specifikke begreber og teser.

Ved at have gjort slagsmålet om individets betydning til det centrale omdrejningspunkt i det diskursive slag, påmindes vi nemlig om andre diskussioner om årsagerne til succes og mangel på samme, i hvilke vi også tillader personlighedsforskelle en større eller mindre forklaringsmæssig rolle. Dvs. vi påmindes om stressdiskursens

mulige ideologiske komponenter. Ideologiske komponenter som formentlig også kan relateres til, at vores bedømmelser af, hvor det ville være effektivt og retfærdigt at anvende økonomiske ressourcer og stille krav og placere ansvar for reduktionen eller lindringen af stress, er afhængige af disse teoretiseringer. Dvs. vi påmindes også om de økonomiske og politiske konsekvenser af en tilsyneladende neutral videnskabelig uenighed.

Med sådanne påmindelser og de ovenfor begyndte refleksioner er vi påbegyndt en refleksion omkring de mulige grunde eller årsager til samt effekter af konceptualiseringen og teoretiseringen af stress. En sådan refleksion kan imidlertid have mange forskellige afsæt og interesser forbundet med sig. For nyligt har forskere argumenteret for at det er lykkedes stress at blive den mest populære referenceramme for diskussionen af en række arbejdsrelaterede fænomener som f.eks. utilpashed eller utilfredshed generelt. En popularitet som ikke har været uden omkostninger. For nogle er prisen at stressbegrebet er blevet for bredt. Et karakteristikum som selvfølgelig er attråværdigt for forskere eller interessegrupper der gerne vil forfølge deres egen idiosynkrasier eller politiske agendaer – og for lægfolk for dets store tilsyneladende forklaringsværdi - men ikke for forskningen med stort F. Derfor kaldes der også på en kritisk re-evaluering af stress-begrebet og de tilhørende teoretiseringer eller for en opgivelse af begrebet og en erstatning af samme med en række forskellige underbegreber og teoretiseringer (Jones and Bright, 2001; Briner, Harris & Daniels, 2004) Andre har derimod beklaget stressbegrebets snæverhed – og stressdiskursens lukkethed. Dette med afsæt i, at denne ikke har formået at bidrage egentligt til diskussionen af moderne virksomheders mål, indretning og ejendomsforhold eller til en egentlig politisk styrkelse af de stressede/arbejdende (f.eks. Newton, 1995). En diagnose eller et anklagepunkt, der enten kan hænge snævert på en kritik af den individualistiske stressforståelse, ifølge hvilken det er individets primære ansvar at håndtere arbejdspladsens krav eller hænge sig op på en lignende kritik af den strukturrelaterede forståelse, i hvilken der er en blindhed for den sociale og organisatoriske indlejrethed af stressprocesser og en uformåenhed i forhold til at forbinde stressproblematikken med andre diskussioner om magt og politik. (f.eks. Newton, 1995).

Diskussionen og teoretiseringen af stress er heller ikke længere overladt alene til forskningsverdenens aktører, men finder også sted på kommercielle markeder, i massemedier og mellem lægfolk. Studier der fokuserer herpå er også blevet mere almindelige. Nogle af disse studier fokuserer på stress-begreber som disse figurerer i de populære medier (f.eks. Lewig and Dollard, 2001 og i et vist omfang Newton, 1995) og kan berette at stressdiskursen her både er dobbelttydig og skismatisk. For det første teoretiseres stress som udkommet af negative arbejdsbetingelser, men også som noget konstruktivt, der kan være godt i mindre doser. Et syn der formentligt henter sin næring og legitimitet fra det teoretiske konstrukt *eustress*. Kombinationen af disse to synspunkter skaber en ambiguitet, siden dette gør det vanskeligt at udpege forhold som entydigt problematiske, hvilket placerer individet og forhold ved individet i centrum igen. For det andet opfattes teknikker til stresshåndtering entydigt som den bedste måde at reducere stress på, på trods af stressens oplevede rod i urimelige arbejdsforhold og betingelser: en modsigelse, der kan stamme fra alt fra fejlslutninger, over uudtalt kynisme eller præferencer for neo-liberale-gør-det-selv- manualer til tavs resignation.

For samtlige de nævnte metareflekterende teoretiseringers vedkommende gælder det, at de alle har en implicit eller eksplicit ontologi eller sågar psykologi, der forklarer

hvorfor folk taler og tænker – eller forledes til at tale og tænke - sådan som de gør. Denne kan spænde fra en opfattelse af talere som reflektive, strategiske og interessebevidste aktører – over opfattelsen af talere som semi-bevidste talere, der kan spejle sig i dele af stressdiskursen, men ikke andre - til en opfattelse af (nogle) talere som passive recipienter af ideologi. Der kan m.a.o. postuleres grunde, såvel som motiver og årsager til tale, hvor forskellige vægtninger af disse hver for sig kan give anledning til forskellige basisonologier.

Netop spørgsmålet om basisonologier og spørgsmålet om, hvad der kan ligge til grund for bestemte tale- og tankemønstre, er et stridspunkt blandt de, der interesserer sig for diskurser og derfor også noget som artiklen tilstræber at have en pointe i forhold til. Et forholdsvis rigt, men også moderat udgangspunkt som vi således skal søge at udforske og give indhold til i indeværende artikel er, at vi er underlagt mange forskellige indflydelser og logikker, når vi aktivt og alene eller sammen forsøger at give indhold til vores liv som sådan eller bare specifikke livssituationer og at se handlemuligheder i tilknytning hertil. Indflydelser om hvilke vi som reflektive individer kan søge at komme til klarhed omkring i håbet om at opkvalificere vores forståelser og evt. berige vores handlemuligheder.

3. Kontekst og metode

Den case, som vi skal anvende som empirisk afsæt for artiklen hidrører fra egen behandlingspraksis af stressramte, der foretages i regi af en arbejdsmedicinsk klinik. I dette arbejde mødes stressede eller egentligt sammenbrudte mennesker og det terapeutiske arbejde kan siges at handle om at få disse på fode igen eller at få identificeret de variable i omgivelserne, der må ændres for at de kan komme tilbage til arbejde igen.² Som praktiserende arbejdspsykolog mødes man med klienternes egne beskrivelser af deres symptomer og sindstilstand samt deres egne forsøg på forklaring af hvorledes deres tilstande er opstået: Det er imidlertid sjældent at mødes med en klient der umiddelbart har en adækvat egen forklaring eller en forståelse der pt. er tilstrækkelig til at bibringe klienten en tilfredsstillende grad af psykologisk velbefindende. Dette bl.a. fordi klienten pludseligt er blevet påtvunget en refleksion over egne begrænsninger sådan som disse kan manifestere sig kropsligt og psykisk og af den grund tenderer mod at have et ego-relateret fokus som ikke er tilstrækkeligt. Af samme grund består en væsentlig del af det egentlige terapeutiske arbejde i samarbejde med klienten at få styr på det/de forudgående hændelsesforløb og etablere en højere grad af psykologisk velbefindende ved at få gjort klientens egen tilstand forståelig. Klienten kan her være bærer af betydelige egenindsigter, men også undertrykte erfaringer. Dette fordi sammenbrud ofte er resultatet af længerevarende stresspåvirkninger der hidrører fra ugenomsigtige eller sågar illegitime processer, hvor erfaringer kan være forhindret, ignoreret eller tilsidesat. Et væsentligt arbejde er derfor også i samarbejde med klienten at dekonstruere og rekonstruere klientens forståelse af de hændelsesforløb, de har været igennem bl.a. gennem udredning og analyse af de diskurser og fortællinger som klienter anvender og afgiver.³

² Behandlingspraksissens udcome kan f.eks. også vedrøre omplacering eller skadeserstatningsspørgsmål.

³ De forståelser og meningsdannelseforsøg, som vi præsenteres for kan have en meget alsidig karakter. Hyppigt er de allerede inficeret af teoridannelser, og i nogle tilfælde også fra besøg hos ikke arbejds-

Det terapeutisk-analytiske arbejde med at underkaste tale og tænkning en granskning af mønstre og skismaer og det at prøve at finde de mulige årsager til disse mønstres fremkomst, minder om andre dele af vores praksisfelt, hvor tale omkring arbejdsliv i bredeste forstand er et emne som vi beskæftiger os med. Bl.a. i form af diskursanalytiske studier. Sammenlignes klientarbejdet med denne øvrige praksis springer dog i hvert fald en forskel frem; Nemlig den, at man i udgangspunktet ved at, der foreligger en forståelse eller fortælling af eller om et selv og et forløb, som ikke har været tilstrækkelig til at skabe et psykisk velbefindende for den pågældende klient eller m.a.o. at der foreligger en diskursivt medieret tale, der har dokumenterede problematiske konsekvenser. Konsekvenser, der gør at en de- og rekonstruktion af en given forståelse er påkrævet, hvilket igen gør spørgsmålet om hvorfor denne tale er kommet til at dominere klientens bevidsthed centralt. Et spørgsmål, der må besvares som noget andet og mere end en akademisk øvelse, fordi man sidder konfronteret in situ med klienten.⁴

I vores syn på klienter, organisationer og talen om stress og sammenbrud arbejder vi ud fra en observans der bedst kan betegnes som kritisk realistisk. Dvs. vi arbejder ud fra en vished om den socialt konstruerede beskaffenhed af en række fænomener, men også ud fra en grundantagelse om en række entiteters og strukturers realitet og betydning. Vi sidder konfronteret med stressede og sammenbrudte mennesker, hvis kroppe og psyker de facto har været igennem konkrete hændelsesforløb i arbejdsorganisationer med tilhørende krav, magtmæssige asymmetrier og grænser for legitim og illegitim tale. Herfra udgår en række forståelses- og meningsdannelsesforsøg, hvis indhold kan skabe forskellige grader af velbefindende eller frustrere, ansvarsplacere og åbne og lukke muligheds- og handlerum, for nu blot at nævne nogle af de ting, som forståelser og meningsdannelsesforsøg kan. Hver klient kan siges at være forskellig og have en egen fortælling, men der er bestemt også mange ligheder og fællestræk, der indikerer at disse fortællinger ikke er skabt i et vakuum.

Lad os starte med at slå fast, at arbejdet med stressramte selvfølgelig kræver en væsentlig mængde viden omkring mulige stressorer og belastninger, samt belastningsreaktioner og stresssymptomer. Men denne viden, er så langt fra nok. Dette udgår bl.a. fra det forhold, at denne viden er ufuldstændig som så mange andre vidensmængder, men i særdeleshed også fra, at den klient man sidder overfor ikke bare kan betragtes som en mere eller mindre kvalificeret informant, der kan anvendes i forhold til at etablere en psykologfaglig belastningsamnesis. Klienten er nemlig ikke bare at betragte som en informant, men selv i gang med et forsøg på at reetablere sig selv, hvilket påvirker den tale man præsenteres for. Eller for at formulere det lidt anderledes. Når klienten kommer til psykologsamtale, har vedkommende allerede været i gang med en meningsdannelse og evt. identitetsrekonstruktion i forhold til at være bragt i en anden tilstand end den vedkommende tidligere har været i. Når den stressramte eller sammenbrudte starter sin tale høres derfor ofte multiple stemmer og det er i dette virvar af stemmer eller kombinationen af en fast stemme og mange mindre stemmer at

psykologer, hvor tilstande er søgt rodfæstede i klientens individuelle biografi eller personlighedstræk. Som vi vil knytte en kommentar til senere, skyldes klientens naturlige modtagelighed herfor bl.a. at klienten qua sit sammenbrud på længere sigt er tilbagesøgende.

⁴ Modsat det mere taknemmelige statiske materiale der genereres ved interview eller dokumentindsamling består det empiriske materiale her af levende klientsamtaler, hvor terapeuten har en aktiv behandlerrolle under indsamlingen.

samtalearbejdet starter. Et samtalearbejde som vi i indeværende kontekst og af hensyn til artiklens anliggende vil behandle som et analysearbejde, snarere end et fælles udfoldet samtalearbejde.

Som afsæt for vores del af forståelsesforsøgene arbejder vi ud fra en række fikspunkter, der kort skal opregnes i det efterfølgende. Fikspunkter, der udgår fra at vores klienter præsenterer os for fortællinger eller beretninger, der dels kan have en række forskellige *karakteristika*, dels kan antages at have en række psykiske og sociale *funktioner* med tilhørende ”*drivere*”, dvs. muligt styrende eller initierende årsager.

En grundlæggende måde at opfatte en patients sammenbrudstilstand på er som en selvopfattelse der er kommet i tvivl om sig selv, fordi selvet ikke kan indfri eget selv billede længere og de etiske og moralske fordringer der ofte knytter sig hertil. Et forhold der accentueres af at sammenbrud hyppigt kan føres tilbage til nogle identitetsangreb, hvor man har været underlagte skjulte kræfters spil både i og uden for sig selv. Dette betyder også at retningen for en klients meningsdannelsesforsøg har karakter af at være et forsøg på at genvinde sig selv gennem etablering af en legitim selvforvaltningsfortælling samt reetablering af tillid til egen dømmekraft. En dømmekraft, der opleves som svækket efter oplevelsen af kroppens og psykens svigt og mylder. Denne proces sker imidlertid ikke frit og uden påvirkninger. Kroppen griber ind i forhold til meningsdannelsesforsøget og forsøget på selvforvaltning styres af den legitimitet der knytter eller ikke knytter sig til bestemte diskurser og tematikker. Disse forskellige påvirkninger manifesterer sig i en række forskellige karakteristika ved klienters tale, der f.eks. både kan være klar og uklar, sammenhængende og usammenhængende, erfaringsindlejret eller ikke erfaringsindlejret. Tilsvarende kan klienters forklaringsforsøg være lineære eller springende, begrænset til at fokusere på interaktioner i lokale systemer eller knytte an til globale sådanne. Alt sammen vigtige spor i det pågående samtalearbejde, bl.a. fordi sådanne karakteristika afslører hvad der har været og ikke har været transparent for klienten, ligesom der gives spor i retning af hvad der har været legitimt tale om.

I det følgende præsenteres en case, der efter vores opfattelse på mange måder er typisk og også en der bærer et forholdsvis stort illustrationspotentiale, hvorefter mulige implikationer herved for såvel stressforskere, terapeuter og diskursinteresserede tages op og diskuteres.

3. Case

3.1. Klientens fortælling(er)

Klienten, der er hovedpersonen i indeværende case er en pædagog som i forbindelse med sit arbejde i en specialklasse i en folkeskole går ned med stress. Hun sygemeldes pga. symptomer som afbrudt nattesøvn, grådlabilitet, nedsat hukommelse, koncentration og selvværd, indre rastløshed og en oplevelse af at være fastlåst. Hun kommer efter en sygdomsperiode tilbage til sit arbejde, men vælger efterfølgende at sige sit job op. Hun bliver herefter henvist til behandling på en arbejdsmedicinsk klinik af sin privatpraktiserende læge. Hun får her fire samtaler og kan efter samtaleforløbets ophør genoptage sit arbejde på en anden institution.

Ved den indledende samtale fortæller klienten, at hun oplever at havde mistet interessen for - og næsten ikke kan overskue at skulle møde – børnene som er

hovedingrediensen i det pædagogiske arbejde. Hun føler, at hun ikke længere laver sit arbejde så godt som hun plejede at gøre det, uinspireret og betegner sig selv som ”udbrændt”. Hun oplever også, at hun ikke længere evner at være på forkant og kunne foregribe børnenes udadvendte adfærd. Som et forsøg på en forklaring på hendes udbrændthed fortæller hun, at der det sidste år hun var ansat på skolen skete en relativ stor udskiftning blandt hendes elever, hvilket havde en stor indflydelse på de arbejdsmæssige belastninger bl.a. i form af et problematisk samarbejde med en sagsbehandler i kommunen. Hun oplevede i denne sammenhæng at blive svigtet fra ledelseshold, fordi hun ikke fik organisatorisk opbakning til håndtering af de vanskelige sager i form af supervision. Hun fortæller også at hun samtidig fik en ny kollega, der var lærer. Omplaceringen af læreren til specialklasseområdet blev af skolens ledelse begrundet med, at man mente at undervisningen burde styrkes gennem en tilknytning af en lærer til området. Et tiltag som fra ledelsens side var motiveret af et ønske om at sikre sig, at det faglige niveau var i orden hvis der kom en ekstern evaluering af elevernes faglige niveau. Hun oplevede, at dette gav anledning til nogle konflikter og uenighed om hhv. vægtning af det faglige og det pædagogiske mellem kollegaen og hende selv, uden at samme dog anføres som nogen direkte grund til hendes stress.

Betragter man udelukkende klienten som en mere eller mindre kvalificeret informant vedr. årsager til hendes sammenbrud ses en række traditionelle stressorer som f.eks. ny arbejdsopgaver, manglende støtte etc. angivet og sågar en anvendelse af diagnosen udbrændthed, men udviser man sensitivitet og betragter klienten som en organisatorisk indlejret, hændelsespåvirket, men aktiv og refleksiv meningskonstruktør, kan man også bemærke at der potentielt er indeholdt flere forskellige berettespor i hendes fortælling om årsagerne til hendes nedsatte velbefindende og sammenbrud⁵. Spor som *ikke* umiddelbart udgør en integreret og sammenhængende enhed. Der er *dels* en beretning om stor udskiftning blandt eleverne, herunder møde med flere vanskelige elever med medfølgende konflikter med eksterne samarbejdspartnere, hvor årsagerne til miseren tillige identificeres i et organisatorisk og ledelsesmæssigt svigt qua den manglende støtte og opbakning til håndtering af de vanskelige problemstillinger, *dels* en beretning om tilførsel af ekstra faglige ressourcer til hendes arbejdsområde i form af en ny kollega, som dog har genereret nogle konflikter mellem hende og den ny, hvor hun bl.a. har oplevet en nedgørelse - og efterfølgende svækkelse - af egne faglige værdier, position og status.

Anskuet som separate fortællinger kan den første fortælling siges at være en direkte og relativt specifik forklaring af hendes sammenbrud og dets psykiske

⁵ Klientens forståelse i forhold til hendes stress og sammenbrud rummer en række forskellige forklaringsvariable. For det første beskriver hun sit arbejde som hårdt og hvor hun altid har været meget involveret og meget seriøs. Hun har været kendetegnet ved en stor social involvering i sine elever og deres familier. En involvering som har været belastende på grund af manglende supervision. Klienten anlægger således tillige en organisationskritisk tolkning i forhold til belastningerne i arbejdet som bl.a. består i en bestemmelse af den nærmeste leder som ”sød men uden en dybere forståelse for, hvad det betyder når man ikke får supervision og en ordentlig opbakning fra ledelsen”. Hendes oplevelse af stigende problemer med mestrings af eleverne knyttes hermed til en generel temasætning om manglende opbakning og svigt fra organisationens side overfor den enkelte medarbejder. Denne temasætning af erodering af egne evner og kritikken af den organisatoriske opbakning underbygges med henvisningen til skift i elevpopulationen.

konsekvenser⁶. Den anden fortælling indgår på en mere indirekte og uspecifik måde som et yderligere bagtæppe til en identificering af belastninger i hendes arbejde. Hvis vi kigger på de karaktertræk som fortællingerne fremviser, synes den første fortælling mere sammenhængende og konsistent, hvorimod den anden virker mere fragmenteret, modsætningsfyldt og inkonsistent, idet kollegaen dels beskrives som en ressource, dels som en belastning⁷. Den mest sammenhængende og ekspliciterede fortælling viser sig at være den mindst betydningsfulde, i den forstand at den ikke kommer til at fylde ret meget i samtaleforløbet og den terapeutiske proces. Det gør derimod den mere fragmentariske, usammenhængende og inkonsistente fortælling om oplevelsen af og erfaringerne med hendes nye kollega. Om den nye kollega fortæller hun videre, at vedkommende for 1 ½ år siden kom ind i hendes specialklasse, hvor de skulle fungere som delte klasselærere. Kollegaen havde tidligere undervist på normalområdet og som sådan virket som folkeskolelærer i 30 år på skolen. Baggrunden for denne lærers forflytning til specialklasseområdet var ifølge de opgivne begrundelser, dels at skolens ledelse mente at undervisningen burde styrkes gennem en tilknytning af en folkeskolelærer, dels den pågældende folkeskolelærers ønske at komme til at undervise færre børn end der er i en almindelig folkeskoleklasse. Den først nævnte begrundelses legitimitet kan klienten dog ikke umiddelbart bekræfte. Der har aldrig været klager over det faglige eller pædagogiske niveau og hun har altid haft et renommé som en dygtig og kompetent pædagog. Hun oplevede desuden at hun havde en betydelig bedre og bredere kontakt til eleverne end hendes kollega.

Klienten og hendes kollega har løbende haft nogle konflikter og uenigheder om hhv. vægtning af det faglige og det pædagogiske. Hun oplevede her, at alt hvad hendes kollega gjorde blev gjort til det vigtige. Hun oplevede også at hendes kollega var meget kommanderende og dominerende. Arbejdsdelingen i det pædagogiske arbejde bestod i, at kollegaen læste med et enkelt af børnene og at hun selv havde ansvaret for resten. Når børnene skulle lave gruppearbejde sørgte kollegaen altid for at tildele sig selv de lette og stille elever og de besværlige elever til hende. I forhold til det daglige samarbejde og den daglige interaktion talte klienten og kollegaen ikke meget sammen i selve undervisningssituationen eller i løbet af skoledagen. Når de talte sammen var det altid efter skoletid. Disse samtaler skete på kollegaens initiativ og bestod i, at kollegaen ringede og fortalte om, hvor stor en indsats hun selv gjorde. Klienten oplevede at hun hele tiden skulle bekræfte kollegaen. Kollegaens selvpromovering medførte samtidig, at hun begyndte at synes, at hun selv: ”ikke slog til og ikke gjorde nok” og at ”det var kollegaen som gjorde det rigtige”. Selv da hun blev sygemeldt, kunne kollegaen finde på at ringe og fortælle hvor svært det var. Hun kunne f.eks. sige ”du skal ikke tro det her er nemt”, hvilket også bidrog til at hun fik dårlig samvittighed⁸. Først sent i forløbet

⁶ Et aspekt af dette er, at denne også henter sin næring fra de forståelser og forklaringer som står til klientens rådighed qua den måde der diskuteres stress og udbrændthed i offentligheden.

⁷ Inkonsistens opstår tit fordi den organisatoriske virkelighed, dens strukturer og aktører og deres interesseforvaltninger er komplekse og uigennemskuelige (se Thompson & Smith 2010, s. 54).

⁸ Dette er en slående illustration af den dobbeltbundne situation hun befandt sig i. Hun identificerer sig med kollegaens selvscenearrangement og bliver derfor i tvivl om egen indsats. Dette sker ikke, fordi hun naivt falder for dens andens selvscenearrangement, men fordi hun er usikker på hvem den anden er og derfor ikke ”tør” imødegå eller antaste den andens manipulationer. Når hun ikke kan gennemskue den anden, er

begyndte hun gradvis - om end rudimentært og ufuldstændigt – at identificere sin kollega som årsagen til at al energi blev trukket ud af hende. Hun meddelte ledelsen at hendes kollega var det centrale problem, men bad dem samtidig om ikke at gøre noget ved det, fordi hun frygtede kollegaens reaktion. Til trods for denne begyndende erkendelse fastholdt klienten, at hende kollega var god til sit arbejde. Dvs. at hun var god til læseindlæring, selvom eleverne ikke var glade for hende eller trivedes i hendes samvær. Hendes iagttagelser af kollegaen indeholder også iagttagelser af, at kollegaen altid havde travlt med at placere sig på bestemte måder ved møder og iscenesætte sig i rummet. Iagttagelser, som hun aldrig fortalte andre om. Disse iagttagelser handler om på at have en sansning og iagttagelse af, hvorledes den anden forsøger at forvalte sig selv i magtudøvende roller. Fordi hun begyndte at være fokuseret på disse ting, begyndte hun at tænke på om hun var ved, at blive nærtagende eller paranoid. Hun oplevede, at der lå mere fordækte processer til grund for det der foregik på overfladen. Sansninger som gjorde at hun blev opmærksom på nogle tegn. Hendes fokus på disse tegn tolkes imidlertid ikke som et forsøg på at bekræfte eller afkræfte hendes anelser, men i stedet som et tegn på at hun er ved at blive ”skør”. Hun fortæller at når hun taler med tidligere kolleger så oplever hun at det er svært at beskrive med ord, at kollegaen er urimelig, grænseoverskridende og manipulerende.

3.2. Fortællingernes karakteristika

Når man betragter klientens forsøg på at forklare det hændelsesforløb hun har været igennem og de identificerede delfortællinger kan der anlægges en række forskellige analytiske foki. Her skal vi kort rette opmærksomheden mod tre karakteristika ved klientens forklaringsforsøg og tilhørende fortællinger, nemlig hhv. 1) det samlede forklaringsforsøgs kronologiske organisering af begivenheder og denne kronologis forhold til det faktiske hændelsesforløbs begivenheder, 2) inkonsistens i præsenterede fortællinger og personportrætter og endeligt 3) beskrivelsen af den sociale orden og blikket for processer heri i de to detailfortællinger hver for sig. Karakteristika, der alle peger i retning mod den anden fortællings status som den centrale og ligeledes indeholder væsentlige spor til en bestemmelse af hvad der har været legitimt og illegitimt at tale om i organisationen og hvad der har været transparent og intransparent for klienten.

Betragtet som et hændelsesforløb har klienten været udsat for tre kronologisk placerede begivenheder. Nemlig hhv. 1) mødet med en ny kollega (der officielt beskrives som en ressource, men også opleves som en person der foranlediger et værdighedsangreb, 2) problemer med elever og sagsbehandlere med tilhørende trækninger fra disse interaktioner og endeligt 3) et sammenbrud/udbrændthed som følge af længerevarende udmatning.⁹ I klientens forklaringsforsøg (den første fortælling) gøres de tidsligt nære faktorer som elever og sagsbehandlere til de primære årsager til sammenbruddet, mens tilførslen eller mødet med kollegaen, der ellers er den første begivenhed kun nævnes perifert. Det er fra en vinkel normalt, idet et sammenbruds kropslige her-og-nu

problemet at hendes vage sansninger står i modsætning til de bredere organisatoriske diskursive forståelser og positioneringer af kollegaen og hendes metier. En organisatorisk diskursiv forståelse og positionering som accelererer kollegaens vanskelighed med at opretholde et positivt selvbillede.

⁹ Sat på spidsen er kronologien ikke lige gyldig, idet den antyder to muligheder enten er man evne-eroderet som følge af angreb på position, eller også er position-eroderet som følge af evne-nedslidning.

manifestationer ofte leder sammenbrudte til at kigge efter tidsligt nære begivenheder når årsagsidentifikationer søges foretaget. Fra en anden vinkel er det imidlertid usædvanligt at klienter negligerer hændelsesforløb, i det disse, når de har været i gang længe nok, normalt har en tendens til at glemme det nære på bekostning af forklaringer, hvor alting synes at være skæbnebestemt af fortiden. Spørgsmålet er derfor også hvordan denne begivenhedsrangordning skal fortolkes og om samme kan siges at indikere et tabu. Et noget som fordi det ikke kunne rummes eller var i modfase med de organisatoriske og kollektive forståelser har mistet sin status som mulig variabel i forklaringen. En sådan mistanke bestyrkes i hvert fald, når man fokuserer på de sansninger der artikuleres i klientens anden fortælling og den modsætningsfyldthed der karakteriserer hendes portræt og beskrivelser af kollegaen.

I den anden fortælling er der således et udpræget anspændt og modsætningsfyldt forhold mellem klientens fortolkninger, erfaringer og sansninger som bl.a. viser sig ved, at kollegaen beskrives i mange forskellige roller og positioner. Roller og positioner hvoraf nogle bekræftes og andre neges eller står i skærende kontrast til den status og position kollegaen tillægges formelt i organisationen og som hendes arbejdsmæssige omplacering legitimeres med. F.eks. beskrives kollegaen både som 1) faglig dygtig, men uempatisk og som havende et dårligt forhold til eleverne og 2) som kommanderende og dominerende og som skrøbelig.

Et tredje karakteristika man kan bemærke er endeligt at de sociale systemer som klienten beskriver sig som værende indlejret i bliver befolket forskelligt i de to fortællinger og at den sociale orden og dens forandringer beskrives forskelligt og med forskellige grader af indsigt. I den første fortælling er de primære aktører de nye og de gamle elever, deres forældre og eksterne samarbejdspartnere og ledelsen. I den anden fortælling er den primære aktør den nærmeste kollega, mens andre kollegaer, ledelsen, børnene og forældrene kun figurerer som "bipersoner". Også blikket for den sociale orden og dens processer er forskellige i de to fortællinger. I den første fortælling rummer beskrivelsen af den arbejdsmæssige problemstilling en indlejring af samme i en organisatorisk struktur, mens den umiddelbare interaktion med kollegaen i den anden fortælling beskrives løsrevet fra den organisatoriske struktur. Dvs. begrænser sig til at fokusere på primær-interaktionen mellem hende og kollegaen uden at forbinde denne til de bredere organisatoriske strukturer de er indlejrede i. I den anden fortælling er hun m.a.o. uden indsigt i at interaktionen på dette niveau også kan være sat af de aktørforvaltninger der udspiller sig på et organisatorisk og kollektivt niveau og der er tillige en blindhed overfor sekundære aktørerne og de mulige motiver og processer der ligger bag initieringen af en forandring på hendes område.¹⁰

3.3. Fortællingernes funktion og oprindelse

Det centrale spørgsmål om, hvorfor klienten foretager den rangordning af fortællingerne, som hun gør, kan søges adresseret ved at reflektere over de præsenterede fortællingers aktive funktioner og deres status som funktioner af både udefra- og

¹⁰ Konsekvensen af denne blindhed er også, at hun bliver endnu mere indfanget af sekundære aktørernes begrundelser og legitimeringer og har svært ved at sætte spørgsmålstejn ved legitimiteten af de initierede forandringer.

indefravirkende kræfters spil. En refleksion som samtidig åbner op for en mere overordnet refleksion over klientens aktørstatus.

Betragtes den første fortælling som havende en aktiv funktion er en første sådan som nævnt at skabe mening. En mening som dog ikke blot er neutralt forståelsesorienteret men også kan ses som berammet på at generobre eget sind og på at forvalte de konfliktfyldte situationer hun er indlejret i. Den første fortælling forklarer således både over for hende selv og andre hvad hendes tilstand består i og hvorfor hun er brudt sammen og brændt ud og gør dette uden at skulle inddrage konflikten med kollegaen og dermed bryde med den officielle organisatoriske forståelse af situationen. Anskues den første fortælling som havende denne funktion kan der i princippet stipuleres to forskellige opfattelser af hendes status som bevidst og handlingsduelig aktør, der på trods af deres forskellighed begge formår at temasætte det forhold, at hendes meningsdannelses- og forklaringsforsøg sker under indflydelse af officielle diskurser med tilhørende normpres. Således henholdsvis 1) en opfattelse af klienten som et passiv offer for de etablerede diskurser, hvis evne til erfaringsartikulation reguleres af grænserne for hvad der tæller og ikke tæller som legitime forklaringer og 2) en mere nuanceret opfattelse klienten som en aktør, der forsøger at forvalte sig strategisk indenfor rammerne af de mulighedsrum der afstikkes af en række officielle diskurser. Det være sig stress og udbrændthedsdiskursen samt de lokale diskurser rammesætning for hvad der kan tales og ikke tales om i forbindelse med kollegaens omplacering. Begge ontologier er imidlertid for simple. På trods af at disse formår at medtænke magtasymmetrier og de tilhørende normpres indflydelse på hvad der kan tænkes eller siges, mangler begge ontologier og tilhørende fortolkningsperspektiver en medinddragelse og medrefleksion af en række betydelige forhold. Herunder bl.a. den fødsel til hendes tolkninger som hendes sansning af egen krop afgiver¹¹, men også og hvad der er vigtigere de forløbsmæssige konsekvenser af de semibevidste værnestrategier som hun aktiverer for at håndtere de arbejdsmæssige belastninger, som hun udsættes for. Klienten har i processen således oplevet at hun trak sig fra kollegaen, som hun oplevede som grænseoverskridende og invaderende i forhold til hendes liv. Hendes værnestrategi overfor kollegaens invadering af hendes arbejdsliv sker imidlertid via en tilbagetrækning fra arbejdet frem for kollegaen. Et væsentligt problem er her, at dette samtidig involverer en distancering fra eleverne og deres forældre, som ellers var centrale steder for hendes arbejdsmæssige identitetsforankring. Distanceringen betyder tillige, at hun kommer til at bryde med sine egne normer og moralkodekser og får følelser af skam og skyld, fordi hun oplever, at hun gør mindre end hun burde gøre. Psykologisk set synes klientens værnestrategi m.a.o. at føre til, at hun begynder at opleve og forstå sig selv som udbrændt og er måske en af grundene til at hun er i tvivl om hun stadigvæk kan magte pædagogjobbet som sådan.

En medvirkende årsag til, at hun har svært ved at forstå kollegaens invadering, er at denne står i modsætning til de organisatoriske og kollektive diskurser omkring kollegaen og grunden til hendes omplacering. Det fremgår af hendes beretning og fortælling, at hendes nærmeste kollega er blevet sat op på en piedestal med udgangspunkt

¹¹ Den sammenbrudte krops bidrag til anlæggelse af såvel fokus på nære begivenheder som egencenterede ditto er tidligere omtalt. Som fremført af Smail så er det også sådan, at vi ikke har en klar indsigt i de forhold som har fået os til at bryde sammen, men vi mærker altid vores krop og fysiske og psykiske svækkelse når vi har været stresset over en længere periode. Det er derfor naturligt at tænke at tingene kommer indefra. (Smail, 2007)

i hendes faglighed. Hermed placeres kollegaen i en styrkeposition og hun forstås som en stærk og dygtig person der får mulighed for at dominere ud fra et fagligt prioriteringsperspektiv på trods af hendes status som en svag og sårbar person som på forskellig vis forsøger at tage kontrol for at kunne afgrænse sig fra det arbejde hun ikke længere kan rumme og magte.¹² Herunder ved konstant at tale om sig selv, så det lyder om hun laver en stor indsats og er ambitiøs. Denne iscenesættelse betyder, at hun formår at fremtræde som det modsatte af hvad hun er og kombineret med hendes emotionelle udladninger og identitetsforvaltning har hun effektivt kunne tyrannisere klienten. Tyrannisere hende fordi hendes emotions-udladninger giver en usikkerhed og nervøsitet i samspillet med hende. Hun dominerer og appellerer samtidig til omsorg og træder op for klienten i en dobbelt figur som den magtfulde og den skrøbelige. Denne dobbelthed kan være svær at rumme eller det kan være svært at rumme en vrede overfor en skrøbelig tyrant, og specielt når man ikke helt har gennemskuet hvad der er i spil og hvad det er for nogle manipulationer som benyttes og hvilke værnestrategier det er man står konfronteret med hos et andet menneske. Dette er sandsynligvis baggrunden for den handlingslammelse som hun også oplever.¹³

At klienten sidst i forløbet valgte at opgive sit arbejde kan ses som en undvigelsesstrategi overfor de uløselige og smertelige konflikter hun stod konfronteret med og den magtesløshed som hun oplevede i forhold til sit samspil med sin nærmeste kollega¹⁴. Et ”valg” og en undvigelsesstrategi som på mange måder kunne legitimeres i

¹² Vurderingen er, at kollegaen ikke længere magter læregerningen og magter at rumme børnene i flok. Derfor har hun søgt over i specialklasserne, men under falske forudsætninger, nemlig at hun her ville kunne få et arbejde hun kunne magte fordi der er færre elever i klasserne. Problemer er, at arbejdet i specialklasserne måske lige præcis fordrer det som kollegaen ikke længere magter.

¹³ Der foreligger en frygt og nervøsitet for at stille krav til kollegaen, fordi hun opleves som labil og grænseoverskridende og uforudsigelig. Kollegaen anbringer hende i en dobbeltbind situation. På mange måder har kollegaen krænget alle sine emotioner og følelser ud, og hermed også tyranniseret hende. Både på den måde at hun blev usikker på egen indsats og fik en sansning men ikke en erkendelse af at hun stod konfronteret med et sygt menneske, hvor det ville være uforudsigeligt hvad der ville ske, hvis hun selv markerede sine grænser. Normalt er vi i vores interaktion med andre mennesker i interaktion i forhold til noget udenfor os selv. I denne interaktion har vi selvfølgelig også en empati og indføling med de andre for at kunne sanse den andens motiver og ønsker. Problemer er at det i interaktionen mellem kollegaen og hende selv hele tiden handler om kollegaen og hendes ængstelse og angst. Gennem sin fremhævelse af sig selv og egen indsats markerer kollegaen – sikkert ubevidst – også noget om hendes egen indre psykiske tilstand. Det kan være svært at gennemskue at det man taler om i virkeligheden ikke handler om det imellem personerne, men i den ene af personerne. Hun oplever at kollegaen havde et stort behov for at fortælle hende, hvad hun havde gjort skolemæssigt. Dette kunne tolkes som om, at kollegaen også befinder sig i en truet og skrøbelig identitetsforvaltning og derfor har behov for hele tiden at få bekræftet at det er rigtigt og godt og at det er det hun bruger klienten til ved at ringe hjem til hende og fortælle hvad hun nu har gjort skolemæssigt. Problemet ved den identitetsforvaltning som kollegaen laver, er, at det kan godt være at kolleger og ledelse går med på bedraget og selvbedragets præmisser, men børnene er i denne sammenhæng skånselsløse. De afslører gennem deres adfærd og trivsel om det er godt eller skidt.

¹⁴ Den ultimative illustration af den fastlåsthed og dobbelt bundne situation, som hun befandt sig i, fremgår af, at hun på et tidspunkt fortæller sin leder, at hun tror at hendes kollega er problemet, men samtidig påpeger, at de ikke må sige noget videre til kollegaen, fordi hun er usikker på hvordan kollegaen vil reagere.

hendes første fortælling om sig selv som udbrændt¹⁵. Dette ”valg” var dog på en og samme tid forbundet med følelser af lettelse og fortvivlelse.¹⁶ Beslutningen om at ”opgive” arbejdet var forankret i hendes selvopfattelse som udbrændt. Dette kan på mange måder betragtes som en elegant beslutning, fordi hun samtidig med at hun har valgt at opgive sit arbejde, oprigtigt kan fastholde, at hvis hun havde kunnet klare arbejdet så ville hun have fortsat. Hendes motiver forbliver m.a.o. uangribelige, fordi det er en personlig svækkelse hun ikke selv var herre over som har medført at hun måtte opgive sit arbejde. Men opgivelsen af arbejdet er også forbundet med betydelig ambivalens og selvbebrejdelse. En ambivalens som handler om, at klientens fortælling om hendes sammenbrud og dets årsager samtidig rummer en negativ bedømmelse af hendes moral i forbindelse med det hændelsesforløb hun har været indlejret i. Dette både i form af at have svigtet egen etik og moral, og at have svigtet eleverne og deres forældre. Problemet er også, at det samtidig bliver svært at se sig i et nyt arbejde, fordi hun står konfronteret med en personlig svækkelse og ikke ser sig som marginaliseret af en kollega som var noget andet end hun blev opfattet som og at ledelsens illusioner og selvbedrag i forhold til rationalet bag kollegaens invadering af klientens arbejdsdomæne¹⁷. Dekonstruktionen og rekonstruktionen af klientens fortællinger bærer således vidnesbyrd om, at store dele af hendes erfaringer ikke har kunne rummes eller finde legitimitet indenfor den organisatoriske og kollektive diskurs om rationalet for den foretagne omplacering af folkeskolelæreren til klientens arbejdsdomæne. Dekonstruktionen og rekonstruktionen viser også at klienten bliver fanget ind af de diskursive italesættelser der besmykkede denne forandring. Dette viser sig f.eks. ved, at hun i sin egen fortælling er snævert fokuseret på interaktionen med den nye kollega og kollegaens adfærd, mens ledelsen og dens motiver ikke overvejes.

Det forhold, at hendes erfaringer ikke kan artikuleres personligt og kollektivt indenfor rammerne af den diskurs som forandringen legitimeres med, gør også, at hun ikke kan omsætte sine sansninger af stressorer til handling. Disse sansninger er på den ene side vage og undrende og samtidig står de i modsætning til de mere kollektive og organisatoriske forståelser af konflikten. Derfor står hun overfor nogle uløselige konflikter, dilemmaer og dobbeltbundne situationer, som hun ikke kan slippe væk fra. Her tilbyder den første fortælling med dens opregning af klassiske stressorer sig som en undslippelsesmulighed, fordi den giver hende mulighed for at opgive sit arbejde, fordi hun ikke længere kan magte det og er blevet sårbar. Da hun opgiver sit arbejde giver det umiddelbart en lindring og lettelse fordi hun er sluppet af med sin plageånd, men der er

¹⁵ Hun har fået en sårbarhed. I den sammenhæng er det vigtigt at understrege, at denne forståelse også er naturlig qua hun har stået overfor nogle uigennemskuelige processer og illusioner, hvor både hendes værnestrategier og stress gør det naturligt at tænke man er udbrændt.

¹⁶ Som Hollway & Jefferson (2005), har betegnet det, har dette karakter, at nå frem til en beslutning, ”ikke igennem tanker men igennem kroppen”. Anderledes formuleret er dette en bevægelse fra et indre eksil eller en psykisk distance til et ydre eksil og en fysisk distance.

¹⁷ Måske kunne man sige, at hendes undvigelsesstrategi og dens legitimering (der er en legitimering der henter sin status i de udbrændtheds- og stressdiskurser der foreligger mere generelt) accentuerer hendes kropslige sårbarhedserkendelse. En sårbarhedserkendelse hun ikke kan forlige sig med, men mærker kropslig pga. hendes langvarige og kroniske stressbelastning.

også et "men", nemlig at der samtidig er sat spørgsmålstegn ved hendes selvopfattelse og identitet.

Den første fortælling har m.a.o. flere fordele og ulemper. Dels gør den med sin opregning af klassiske stressorer sig lydefri overfor ledelsens disponeringer og legitimering af de forandringer som medførte tilførsel af en ny kollega til hendes område og giver mulighed for at undslippe en uløselig konflikt og det dilemma hun er blevet bragt i uden at komme til at antaste ledelsens beslutninger. Ulempen er dog, at den individualiserer hendes nederlag, hvilket hun har svært ved at forlige sig med, fordi hun ikke længere oplever, at hun kan indfri et arbejdssetos hun har og har haft sin identitet i forhold til. Et forhold, der samtidig understreger en grundliggende pointe, nemlig at de fortolkningsrepertoarer mennesker benytter sig af i deres aktive forvaltning af sig selv i de arbejdsmæssige og organisatoriske virkeligheder, de er indlejret i, både er givet udefra af en magtrelation og givet indefra som et værnesystem.¹⁸

3.4. De etablerede stress diskursers blinde pletter og bidrag til sammenbrudseskalering

Centralt i klientens forståelse af egen tilstand samt årsagerne hertil figurerer en række diagnoser og stressoridentifikationer, der hidrører fra de officielle diskurser og/eller teoretiseringer af stress, udbrændthed og de nævnte tilstandes årsager. Diagnoser og stressor identifikationer som i indeværende case ikke bare er utilstrækkelige til at indfange klientens tilstand og det hændelsesforløb, der førte hertil, men tillige kan siges at have haft en aktiv funktion i eskaleringen af klientens tilstand. Hvad i første omfang utilstrækkeligheden hidrører denne fra den blindhed i forhold til organisatoriske og sociale processer, herunder særligt de i denne forbindelse foretagne magtforvaltningsforsøg og aktiverede organisatoriske og personbundne værnestrategier som en stressor-identifikation, der fokuserer snævert på hhv. enkeltstående arbejdsbelastninger og/eller kombinationer heraf og ditto snævre og entydigt positivt valøriserede kontrolressourcer, udviser. En blindhed som således overføres til klienten i hendes løbende og afsluttende egendiagnostik.

Hvad angår disse diskursiveringers aktive bidrag til eskalering af klientens sammenbrud hidrører disse fra klientens løbende egendiagnostik og der heraf afledte handlinger og mangle på samme; Klienten vælger som følge af fejlagnostik f.eks. at trække sig fra nogle af de liv- og overskudsgivende domæner og rollepositioner, der forefindes i hendes arbejde, hvilket dels bidrager med mindre opladning, dels aktiverer nye konflikter og dilemmaer med tilhørende samvittighedsnag.

Betragtet i sin helhed synes de officielle stress diskurser med deres blindhed og organisatorisk medierede tabuisering af temasætningen af magtforvaltningsprocesser og værnestrategier endeligt også at kunne siges at mediere overførsen af en persons sammenbrud til en anden. Nemlig overførsen af kollegaens sammenbrud til klienten selv: Kollegaens oplevelser af belastninger i hendes tidligere job italesættes af hende selv

¹⁸ De diskurser og praksisser som gør det muligt for os at være mennesker i en kultur gør enhver forståelse vi har om os selv flertydig og kompliceret. Ting og begivenheder taler ikke direkte til os. Det menneskelige liv er nødvendigvis komplekst og modsætningsfyldt, så vi har behov for at fortolke hvad der foregår (Parker 2009, s. 23-24). Casen er også velegnet til at illustrere hvorledes menneskers beretninger og forståelser er modsætningsfyldte, usammenhængende og inkonsistente. Dette fordi personens meningsdannelse og handlestrategier også er indlejret i nogle kollektive og organisatoriske diskurser og magtforvaltninger.

som ønsket om færre elever og ny udfordringer. Skoleledelsen italesætter dette som et behov for fagligt kompetenceløft og klienten påføres derfor belastning for til sidst at bryde sammen. En proces der ikke stoppes – eller umiddelbart har potentiale til at blive stoppet – af de aktiverede stressdiskurser.

4. Konklusion; mulige implikationer

På trods af dens status som et singlecasestudium giver casen for os at se anledning at indskærpe en række lektier. Lektier der dels vedrører stressteoretiseringer, dels vedrører terapeutisk behandlingspraksis og i indeværende forum diskursteoretikere.

En hovedpointe i forhold til stressforskere er, at stressprocessen og dens udmøntning hverken kan forstås løsrevet fra de organisatoriske og sociale processer og strukturer som individet er indlejret i eller uafhængigt af de fortolkningsrepertoarer der i denne sammenhæng stilles til individets rådighed. Selv gode stressteoretiseringer der vægtlægger strukturelle variable over individets evne til stresshåndtering kan nemlig føre til en individualisering af stressen. En pointe i casen har således været at den initierede forandring og dens legitimering medførte drastiske forandringer for klienten både i forhold til hendes selvopfattelse og de forpligtelsesimperativer hun mødte i dagligdagen. Dette fordi den primære interaktion og samspillet mellem hende og lærerkollegaen ikke kom til at handle om en fælles forvaltning af en ”klasse” og en faglig styrkelse heraf som de officielle begrundelser ramme- og italesatte det, men snarere om at blive konfronteret med et nedslidt menneskes værnestrategier og at blive påtvunget en understøttelse af sammes identitetsforsvar. En misere der netop blev muliggjort af de organisatoriske og kollektive illusioner og selvbedrag der begrundede og legitimerede forandringerne.

For fremtidig klientbehandling kan en række lektier tillige uddrages. Først og fremmest understreges nødvendigheden af at beskæftige sig med klienters fortolkningsmæssige repertoarer, hvor klienter ikke blot betragtes som informanter men som organisatorisk indlejrede, hændelsespåvirkede, og aktive og refleksive meningskonstruktører, der kan være ofre for ugenomsigtige processer. Et nøgleløsen synes her at være at tage klientens erfaringer alvorligt og betragte hvor disse hhv. åbner og lukker sig i konkurrerende fortællespor.

Betrakter vi endeligt de mulige implikationer for diskursteoretikere kan man polemisk hævde at metakontroversen om forholdet mellem struktur og aktør lider af den samme defekt som stressteoriernes modstillinger af struktur og subjekt og deres indsnævrede forsøg på at sammenkoble disse uden en kritisk socialpsykologi: der er behov for at turde tænke et organisatorisk indlejret subjekt, der både er underlagt magt, krop og kollektivitet ind i diskussionen om subjektet og dets aktørstatus.

5. Bibliografi

- Berry, Chandler & Clark (2001) Between the Ivory Tower and the academic Assembly line. *Journal of management studies*. 38 (1)
- Briner, Harris & Daniels (2004) How do stress and coping work? Towards a fundamental theoretical reappraisal. *British Journal of Guidance and Counselling*, 32, 223 - 234
- Brown, S.D. (1996). The Textuality of Stress: Drawing between Scientific and Everyday Accounting. *Journal of Health Psychology* 1; 173
- Chandler, Berry & Clark (2002) Stressing academe: The wear and tear of the New Public Management. *Human Relations*. Volume 55 (9)
- Dewe and O'Driscoll (2002) Stress management interventions – what do managers actually do? *Personnel Review*, 31
- Furnham, A (1997) Lay theories of work stress. *Work & Stress*, 11
- Gardell, B. (1976) Arbetsinnehåll Och Livskvalitet: En Sammanställning Och Diskussion Av Samhällsvetenskaplig Forskning Rörande Människan Och Arbetet. Landsorganisationen i Sverige
- Harkness, Long, Bermbach, Patterson, Jordan & Kahn. (2005) Talking about work stress: Discourse analysis and implications for stress interventions. *Work & Stress*, April – June 2005
- Hepburn & Brown (2001) Teacher stress and the management of Accountability. *Human Relations* Volume 54(6)
- Hollway, W. & Jefferson, T. (2005). Panic and perjury: A psychosocial exploration of agency. *British Journal of Social Psychology* (2005), 44, 147–163
- Jones & Bright (2001) *Stress – Myth, Theory and Research*. Pearson/Prentice Hall
- Kinman & Jones (2005) Lay representations of workplace stress: What do people really mean when they say they are stressed. *Work & Stress*, April – June 2005
- Lazarus & Folkman (1984) *Stress, Appraisal and Coping*. New York: Springer
- Lewig & Dollard (2001) Social construction of stress: Australian newsprint media portrayal of stress at work 1997-1998. *Work & Stress*, 15
- Newton, T. (1995) *Managing Stress: Emotion and Power at Work*. London: Sage
- Ogbonna & Harris. (2004) Work Intensification and Emotional Labour Among UK University Lecturers: An Exploratory Study. *Organizational Studies*. 25(7): 1185–1203

Parker, I. (2009). Critical reflexive humanism and critical constructionist psychology. I: Cromby, J. & Nightingale, D.J.. Social constructionist psychology. A critical analysis of theory and practice.

Prætorius, N. (2004). Livet som undtagelsestilstand. Psyke og Logos

Smail, David (2007). Power, Interest and Psychology. Elements of a social materialist understanding of distress. PCCS Books

Theorell & Karasek (1992) Healthy Work - Stress Productivity And The Reconstruction Of Working Life. Basic Books

Thompson, P. & Smith, C. (2010). Debating Labour Process Theory and the Sociology of Work. I: Thompson, P. & Smith, C.. Working Life. Renewing Labour Process Analysis. Palgrave Macmillan

Young, A (1980). The discourse on stress and the reproduction of conventional knowledge. Soc sci and Med, 148, side 133 til 146.